

Савчук С. С.,
аспірант

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

DEVELOPMENT OF LEGAL REGULATION OF BANKING ACTIVITY IN UKRAINE

У статті розглядаються основні етапи становлення та розвитку правової регламентації банківської діяльності в Україні. Визначено особливості банківського законодавства на кожному з етапів, а також напрямки вдосконалення банківського законодавства на сучасному етапі розвитку.

Ключові слова: банківське законодавство, банківське регулювання та нагляд, банківська справа, Національний банк України, Базельський комітет із банківського нагляду.

В статье рассматриваются основные этапы становления и развития правовой регламентации банковской деятельности в Украине. Определены особенности банковского законодательства на каждом из этапов, а также направления усовершенствования банковского законодательства на современном этапе развития.

Ключевые слова: банковское законодательство, банковское регулирование и надзор, банковское дело, Национальный банк Украины, Базельский комитет по банковскому надзору.

The article focuses on the main stages of development of legal regulation of banking activity in Ukraine. The author identifies specific features of the banking legislation at each stage as well as the directions for improvement of the banking legislation at the present stage.

Key words: banking legislation, banking regulation and supervision, banking business, National Bank of Ukraine, Basel Committee on Banking Supervision.

З проголошенням незалежності в 1991 році Україна стала на власний шлях нормативно-правового регулювання діяльності банків. Відсутність власного досвіду регламентації банківської діяльності в умовах ринкової економіки призвела до необхідності розробки правових норм практично «з нуля». Банківські кризи, які спіткали Україну в 2008–2009 рр. та 2014–2015 рр., виявили ряд серйозних недоліків у вітчизняному банківському регулюванні і нагляді та актуалізували потребу досліджень напрямків його вдосконалення. Від здатності України вдосконалити нормативно-правове регулювання банківської діяльності залежить успішність розвитку вітчизняної економіки та ступінь інтеграції України у світову фінансову систему.

Метою дослідження є визначення основних етапів становлення і розвитку правової регламентації банківської діяльності в Україні та особливостей банківського законодавства на кожному з етапів.

Відправною точкою становлення правової регламентації банківської діяльності в Україні можна вважати Декларацію про державний суверенітет України від 16.07.1990, якою, з-поміж іншого, проголошено економічну самостійність України. Самостійність держави у вирішенні питань економічного розвитку є складовою частиною такої сторони державного суверенітету, як незалежність у внутрішніх справах [1, с. 123]. Згідно зі статтею VI Декларації, Українська РСР самостійно створює банківську систему та впроваджує свою грошову одиницю. Вищою кредитною установою Української РСР є Національний банк України.

На основі Декларації про державний суверенітет України 03.08.1990 було прийнято Закон УРСР «Про економічну самостійність Української РСР», відповідно до статті 6 якого Українська РСР на своїй території самостійно організує банківську справу. Закон визначив структуру банківської системи УРСР та компетенцію Національного банку України, зокрема з проведення єдиної державної грошово-кредитної та валютної політики, координації діяльності банківської системи, організації міжбанківських розрахунків, виконання функцій резервного банку.

Важливим кроком у встановленні правової регламентації банківської діяльності стало прийняття Закону УРСР «Про банки і банківську діяльність» від 20.03.1991, що зі змінами та доповненнями діяв до 2001 року. Закон набрав чинності 01.05.1991 та передбачав дворівневу структуру банківської системи, перший рівень якої становить Національний банк України, а другий – комерційні банки. Також Закон визначав правову основу діяльності Національного банку України та комерційних банків, включаючи правовий статус та функції Національного банку України, порядок створення та припинення діяльності банків, перелік банківських операцій, право клієнтів на вільний вибір банку.

Згідно з Постановою Верховної Ради УРСР «Про порядок введення в дію Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 20.03.1991 № 873-ХІІ, 20.03.1991 на базі Української республіканської контори Держбанку СРСР було створено Національний банк України [2, с. 375].

З проголошенням незалежності Україна отримала у спадок від СРСР функціонуючу та порівняно добре розгалужену банківську систему. Так, станом на жовтень 1991 р. в Україні було зареєстровано 67 комерційних банків [3]. Перед незалежною державою постало питання про створення власної банківської системи, в тому числі шляхом виходу усіх її ланок з колишньої банківської системи СРСР, а також створення банківського законодавства, яке має врегулювати діяльність банківської системи на основі принципів ринкової економіки.

Вже в жовтні 1991 р. Верховною Радою України було затверджено Статут Національного банку України, що більш детально врегульовував правовий статус, основні завдання, функції та повноваження Національного банку України, порядок звітності та контролю за його діяльністю. Статут Національного банку України діяв в незмінному вигляді впродовж 8 років до прийняття Закону України «Про Національний банк України» в 1999 р.

Користуючись наданими повноваженнями, Національний банк України розпочинає нормотворчу діяльність шляхом прийняття нормативно-правових та розпорядчих актів із питань здійснення банківського регулювання та нагляду, а також міжнародне співробітництво із центральними банками інших держав. Так, першими міжнародними міжвідомчими договорами стали угоди про встановлення кореспондентських відносин між Національним банком України та центральними банками інших держав, а також про організацію зовнішньоекономічних розрахунків між фізичними та юридичними особами за поставлені товари, роботи і послуги.

Паралельно Україна розпочинає переговори з набуття членства в міжнародних фінансових організаціях. У 1992 році Україна стає членом Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, а також Європейського банку реконструкції та розвитку. У 1993 році Україна набуває членства в Міжнародній фінансовій корпорації, а в 1994 – в Багатосторонньому агентстві з гарантій інвестицій.

З посиленням кризових явищ в економіці України суттєво зростає адміністративне втручання в банківську систему. Незважаючи на те, що статтею 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 20.03.1991 передбачалася повна незалежність банків від виконавчих та розпорядчих органів державної влади в рішеннях, пов'язаних з оперативною діяльністю банків, парламент, уряд та президент вживають заходи з директивного регулювання банківської діяльності.

Так, Програмою надзвичайних заходів щодо стабілізації економіки України та виходу її з кризового стану, затвердженою Постановою Верховної Ради УРСР від 03.07.1991, було передбачено зменшення наполовину в 1991–1992 рр. процентних ставок за банківські кредити підприємствам, які нарощують потужності по виробництву продовольства і промислових товарів народного споживання, наданню платних послуг населенню з компенсацією витрат

банків Міністерством фінансів УРСР. Декретом Кабінету Міністрів України від 09.12.1992 № 5-92 «Про звільнення суб'єктів господарської діяльності від сплати процентів за кредити та від відповідальності за прострочення їх погашення» передбачалося звільнення суб'єктів господарської діяльності від сплати процентів і майнової відповідальності за прострочення погашення кредитів, одержаних в комерційних банках України для здійснення розрахунків з суб'єктами господарювання Російської Федерації через Центральний банк Росії в період серпень-жовтень 1992 р., а комерційним банкам приписувалося до кінця 1992 р. повернути на рахунки суб'єктів господарської діяльності України фактично сплачені ними суми по процентах і суми санкцій за прострочення погашення кредитів з віднесенням втрат на результати фінансово-господарської діяльності банків. На виконання Указу Президента України від 02.11.1993 № 502-93 «Про додаткові заходи щодо вдосконалення валютного регулювання» було тимчасово припинено валютні торги на Українській міжбанківській валютній біржі, а також заборонено проведення операцій з купівлі-продажу іноземної валюти на інших біржах і в кредитно-фінансових установах. Операції з купівлі-продажу іноземної валюти на Українській міжбанківській валютній біржі були відновлені лише 01.10.1994 на підставі Указу Президента України від 22.08.1994 № 457/94.

Уповільнення кризових явищ та порівняна стабілізація грошово-кредитної сфери у 1995–1996 рр. створили передумови для введення в обіг національної грошової одиниці України – гривні – у відповідності до Указу Президента України «Про грошову реформу в Україні» від 25.08.1996 № 762/96.

Важливим та системоутворюючим етапом для розвитку правової системи України стало прийняття Верховною Радою України Конституції України 28.06.1996. У контексті банківського законодавства Конституція України передбачила основну функцію Національного банку України – забезпечення стабільності грошової одиниці України (стаття 99). Також Конституцією передбачалося формування Ради Національного банку України (пункт 19 частини першої статті 85, пункт 12 частини першої статті 106), головним завданням якої є розробка основних засад грошово-кредитної політики та здійснення контролю за її проведенням (стаття 100). Фактично Рада Національного банку України розпочала свою роботу в 1999 р. після набрання чинності новим Законом України «Про Національний банк України».

01.03.1998 набрала чинності Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994. Цей міжнародний договір має важливе значення для розвитку банківського законодавства України. Зокрема, статтею 51 Угоди було передбачено зближення та поступове приведення банківського законодавства України у відповідність до законодавства Європейських Співтовариств.

Починаючи з 1999 р. стабілізація фінансово-економічної ситуації створила передумови для переходу банківського законодавства на подальший етап розвитку.

У 1999–2000 рр. було прийнято два основоположні законодавчі акти, що зі змінами та доповненнями складають основу банківського законодавства України по наш час – Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV та Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III.

З-поміж передумов прийняття зазначених законів слід відзначити як внутрішньодержавні, так і міжнародні.

Стосовно внутрішньодержавних передумов слід відзначити те, що до 1999 р. в Україні був відсутній окремий закон, який би врегулював правовий статус та режим діяльності Національного банку України. Після прийняття Конституції України постало питання про прийняття нового законодавчого акта, що повинен передбачати порядок реалізації конституційної функції Національного банку України – забезпечення стабільності грошової одиниці України, визначити структуру та функції керівних органів Національного банку України (зокрема, Ради Національного банку України), порядок взаємовідносин Національного банку України з Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України у відповідності до вимог Основного закону. Також у зв'язку зі стабілізацією фінансово-економічної ситуації виникла необхідність закласти нові правові основи стабільного розвитку і діяльності банків в Україні і створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України.

У частині міжнародних передумов слід відзначити те, що у вересні 1997 р. Базельським комітетом з банківського нагляду було затверджено Основні принципи ефективного банківського нагляду, що визначали 25 основоположних принципів банківського регулювання (зокрема, щодо статусу, повноважень та відповідальності органів банківського регулювання та нагляду), а також здійснення банківської діяльності. Прийняття нових законів було спрямовано на часткову імплементацію Основних принципів Базельського комітету з метою поступового приведення банківського законодавства України у відповідність до міжнародних стандартів.

Зокрема, Законом України «Про Національний банк України» передбачено економічну самостійність та гарантії невтручання в діяльність Національного банку з боку органів законодавчої та виконавчої влади або їх посадових осіб, розширено функції Національного банку з метою забезпечення стабільності грошової одиниці України, здійснення ефективного банківського регулювання та нагляду, проведення ефективної грошово-кредитної політики, управління готівковим грошовим обігом, організації банківської статистики та статистики платіж-

ного балансу, деталізовано повноваження регулятора у сфері валютного регулювання, визначено порядок взаємовідносин Національного банку України з Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України, передбачено створення Ради Національного банку, її повноваження та порядок роботи.

Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III комплексно врегулював взаємовідносини, що виникають під час заснування, реєстрації, діяльності, реорганізації та ліквідації банків, визначив вимоги до капіталу, корпоративного управління та діяльності банків, удосконалив регулювання відносин банків з клієнтами, деталізував режим банківської таємниці, передбачив порядок застосування Національним банком України заходів впливу за порушення вимог банківського законодавства.

У 2001 р. було прийнято ще два законодавчі акти, спрямовані на подальше формування організаційної основи банківської системи: Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 № 2346-III та Закон України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» від 20.09.2001 № 2740-III.

Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» визначив правові основи функціонування платіжних систем і систем розрахунків в Україні, загальний порядок проведення переказу коштів у межах України, встановив відповідальність суб'єктів переказу, а також врегулював загальний порядок здійснення нагляду (оверсайта) за платіжними системами.

Закон України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» передбачав заснування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб для забезпечення виплати відшкодування за вкладами (депозитами) фізичних осіб. В 2012 році на його заміну було прийнято Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 № 4452-VI.

Важливим кроком з метою недопущення використання банківської системи України для легалізації злочинних доходів стало прийняття Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» від 28.11.2002 № 249-IV, що діяв до 06.02.2015.

Паралельно розширюється членство України в міжнародних фінансових організаціях. Так, в 2000 р. Україна стала членом Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів, а в 2004 р. – Міжнародної асоціації розвитку. Тим самим, починаючи з 2004 року Україна є членом всіх міжнародних організацій, що входять до складу Групи Світового банку.

У 2003 р. МВФ спільно зі Світовим Банком розпочали періодичні оцінки стану дотримання Україною міжнародно визнаних стандартів у сфері банківського нагляду, прозорості монетарної та фінансової політики, а також у сфері платіжних систем та інфраструктури фінансового ринку в рамках програми ROSC (Reports on the Observance of

Standards and Codes / Звітність з дотримання стандартів та кодексів поведінки). Звіти та рекомендації експертів є важливим орієнтиром для визначення подальших напрямків розвитку банківського законодавства України.

Суттєвий вплив на врегулювання правовідносин, що виникають у банківській сфері, також мало набрання чинності 01.01.2004 новим Цивільним кодексом України та 29.04.2009 Законом України «Про акціонерні товариства». Зокрема, Цивільний кодекс України урегулював вимоги до договору банківського рахунка, договору банківського вкладу, кредитного договору, договору факторингу. Закон України «Про акціонерні товариства» удосконалив регулювання корпоративного управління банків.

У зв'язку з фінансово-економічною кризою 2008–2009 рр. Верховна Рада України та Національний банк України були вимушені вдатися до тимчасових адміністративних обмежень з метою стабілізації банківської системи. Так, Законом України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи» від 31.10.2008 № 639-VI було запроваджено мораторій на розподіл чистого прибутку та виплату дивідендів для банків, що мали балансові збитки або порушували норматив поточної ліквідності, передбачався спеціальний порядок капіталізації банків та порядок участі держави у капіталізації банків. Зазначені обмеження діяли до 01.01.2011.

У 2012 році було прийнято Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 № 4452-VI, згідно з яким від Національного банку України до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб були передані повноваження по виведенню неплатоспроможних банків з ринку, в тому числі із запровадження тимчасової адміністрації та призначення ліквідатора. При цьому Національний банк України продовжує виконувати функції з банківського регулювання та нагляду, в тому числі здійснює посилений нагляд за діяльністю проблемних банків та затверджує програми їх фінансового оздоровлення в межах встановлених часових обмежень. Передача повноважень із виведення неплатоспроможних банків із ринку спеціальному органу відповідало Директиві Європейського парламенту та Ради 94/19/ЄС «Про схеми гарантування депозитів» від 30.05.1994.

Суттєве погіршення фінансово-економічної ситуації в Україні в 2014–2015 рр. виявило системні проблеми в банківському секторі економіки, що частково виникли у зв'язку з недосконалістю банківського законодавства. Слабка інституційна спроможність Національного банку України, зокрема слабка функціональна та фінансова незалежність центрального банку, недостатня ефективність банківського нагляду, відсутність у структурі Національного банку України органів, які б здійснювали ефективний нагляд за системою внутрішнього контролю, відсутність у Національного банку України доступу до державних реєстрів, відсутність стратегії капіталіза-

ції банків призводило до того, що більшість проблем, з якими зіткнувся банківський сектор в 2014–2015 рр., не були виявлені та попереджені заздалегідь. Слабкі вимоги до розкриття структури власності банків призводили до того, що станом на кінець 2013 р. Національний банк України володів інформацією про реальних власників менш ніж третини всіх діючих банків [4]. Це, у свою чергу, дозволяло власникам уникати відповідальності, а банкам – обходити економічні нормативи щодо обмеження операцій з пов'язаними особами, позбавляючи Національний банк України можливості здійснювати ефективний банківський нагляд.

У зв'язку із цим з 2014 р. розпочинається активна робота з удосконалення банківського законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України і їх приведення у відповідність до міжнародних стандартів.

Так, 28.12.2014 Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків» № 78-VIII. З-поміж іншого, Законом передбачено проведення банками на вимогу Національного банку України діагностичного обстеження з метою визначення потреби банку в капіталізації, реструктуризації та/або реорганізації (з метою забезпечення дотримання банком показників достатності капіталу). Відповідні вимоги спрямовані на виконання принципу 1 другої опори «Базелю II» – «Вимоги до наглядової діяльності національних органів банківського регулювання та нагляду», що передбачає проведення стрестестів банків для виявлення можливих подій або змін у ринковій ситуації, які можуть негативно вплинути на банк.

Наступним кроком стало прийняття Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб» від 02.03.2015 № 218-VIII, що посилив вимоги до розкриття структури власності банків. Крім публікації інформації про власників істотної участі, від банків відтепер вимагається оприлюднювати інформацію про ключових учасників банків, тобто фізичних осіб, які прямо або опосередковано через інших юридичних осіб володіють корпоративними правами в банку [5]. Також Законом розширено перелік пов'язаних з банками осіб, встановлено жорсткі обмеження щодо проведення операцій між банками та пов'язаними особами лише на поточних ринкових умовах, передбачено цивільно-правову, адміністративну та кримінальну відповідальність пов'язаних із банками осіб за доведення банку до неплатоспроможності, здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банків, а також їх обов'язок відшкодувати завдану банку шкоду. Відповідні зміни спрямовані на виконання принципів 5 «Критерії ліцензування» та 20 «Операції з пов'язаними особами» Основних принципів ефективного банківського нагляду Базельського комітету [6].

На початку літа 2015 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розбудови інституційної спроможності Національного банку України» від 18.06.2015 № 541-VIII. З метою посилення функціональної та фінансової незалежності Національного банку України змінено порядок перерахування прибутку Національного банку України – новий порядок передбачає першочергове спрямування прибутку на формування загальних і додаткових резервів регулятора та заборону на авансове перерахування прибутку до Державного бюджету України. Розширено повноваження Ради Національного банку України: зокрема, за Радою закріплено функцію щодо здійснення нагляду за системою внутрішнього контролю Національного банку та можливість створення за рішенням Ради аудиторського комітету Національного банку. Передбачено право регулятора мати доступ до інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Зазначені зміни спрямовані на виконання вимог принципу 2 «Незалежність, звітність, наявність ресурсів та юридичний захист органів банківського регулювання та нагляду» Основних принципів ефективного банківського нагляду Базельського комітету [6].

Важливий вплив на розвиток банківського права України мало укладення в 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, стаття 133 якої передбачає поступове приведення законодавства України у сфері регулювання банківських та інших фінансових послуг до *acquis communautaire* Європейського Союзу (*acquis EC*) починаючи з дати підписання Угоди.

Паралельно Національний банк України активізував роботу з приведення до міжнародних стандартів власної нормативно-правової бази.

Так, у травні 2015 р. були запроваджені вимоги щодо діяльності системно важливих банків [7], зокрема щодо дотримання спеціальних значень економічних нормативів, формування буферу системної важливості, розроблення плану відновлення діяльності банку. Відповідні положення набудуть чинності в 2019–2020 рр. та спрямовані на виконання «Загальних вимог до регулювання та нагляду за діяльністю внутрішньодержавних системно важливих банків», прийнятих Базельським комітетом в 2012 р. [8].

Постановою Правління Національного банку України від 30.06.2016 затверджено Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, що встановлює мінімальні вимоги до банків стосовно визначення розміру очікуваних втрат (збитків) за активними банківськими операціями внаслідок реалізації кредитного ризику та спрямоване на виконання принципу 18 «Проблемні активи, відрахування та резерви» Основних принципів ефективного банківського нагляду Базельського комітету, першої опори «Базелю II» – «Мінімальні вимоги до

капіталу» та стандарту «Ефективна оцінка та розрахунок розміру кредитних ризиків» Базельського комітету.

Разом із тим значна частина роботи з приведення банківського законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України до міжнародних стандартів ще попереду. З-поміж перспективних напрямків слід відзначити необхідність регуляторної апроксимації банківського законодавства України до законодавства Європейського Союзу, лібералізації фінансових ринків та набуття режиму внутрішнього ринку з ЄС у сфері фінансових послуг, зняття адміністративних обмежень для забезпечення вільного руху капіталу, вдосконалення спеціальних вимог до капіталу, ліквідності та інших показників на основі «Базелю III», переходу до ризик-орієнтованого банківського нагляду та вдосконалення принципів корпоративного управління в банках.

Таким чином, правова регламентація банківської діяльності в перші роки незалежності України (1991–1998 рр.) була спрямована на закладення основ банківської системи України, визначення правової основи діяльності Національного банку України та комерційних банків, подолання трансформаційного спаду, що продовжувався до 1999 р. Суттєве падіння ВВП, найбільша в світі гіперінфляція (Україна до сьогодні утримує абсолютний середньорічний рекорд гіперінфляції – за підсумками 1993 р. інфляція в Україні склала 10000%) та катастрофічне падіння рівня життя населення призводили до суттєвого адміністративного втручання в діяльність банків.

У 1999–2013 рр. відбулося закладення основ сучасної правової регламентації банківської діяльності в Україні. Зокрема, у вказаний період прийнято чотири основоположних Закони України, що зі змінами та доповненнями діють і по даний час: «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Починаючи з 2014 р. відбувся суттєвий прогрес із приведення банківського законодавства України та нормативно-правових актів Національного банку України у відповідність до міжнародних стандартів. Зміни стосувалися, зокрема, посилення інституційної спроможності Національного банку України, посилення вимог щодо розкриття структури власності банків, відповідальності власників, керівників та інших пов'язаних з банками осіб за здійснення ризикової діяльності, доведення банку до неплатоспроможності та заподіяну банку шкоду, визначення розміру кредитного ризику банку, встановлення більш жорстких вимог до діяльності системно важливих банків. Водночас у значній частині банківське законодавство України залишається неузгодженим із міжнародними стандартами. У першу чергу це стосується надмірної зарегульованості, складності та необґрунтованої бюрократизації системи валютного регулювання, а також необхідності всебічної імплементації «Базелю III».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шаповал В.М. Сучасний конституціоналізм / В.М. Шаповал. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 560 с.
2. Енциклопедія банківської справи України. / Ред. кол.: Стельмах В.С. та ін. – К. : Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.
3. Основні напрями економічної політики України в умовах незалежності, підготовлені Кабінетом Міністрів України та погоджені Постановою Верховної Ради України від 25.10.1991 № 1698-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698a-12>.
4. Річний звіт Національного банку України за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=31669311>.
5. Прийняття закону про посилення відповідальності власників банків – найголовніша реформа сьогодні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : https://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=15141180.
6. Core Principles for Effective Banking Supervision (September 2012) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://www.bis.org/publ/bcbs230.pdf>.
7. Постанова Правління Національного банку України від 12.05.2015 № 312 «Про затвердження Змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0312500-15/>.
8. A framework for dealing with domestic systemically important banks [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://www.bis.org/publ/bcbs233.pdf>.